

Türk Ceza Kanunu: Yasal Sözeylemlerin Çözümlemesi

*Yrd. Doç. Dr. Işıl ÖZYILDIRIM**

Özet

Bu çalışmanın amacı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenleyici ve belirleyici eylemlerin bütün ortaya çıkış biçimlerini belirlemek ve bunların ne kadar sıklıkla kullanıldığını araştırmaktır. Ayrıca, bu yapıların yasa bağlamında nasıl bir toplumsal işleve sahip oldukları da incelenmiştir. Bu amaçla, düzenleyici ve belirleyici eylemleri gösteren yapılar saptanmış ve bu yapıların kullanılmasıyla ortaya çıkan düzenleyici eylemler dolaylı ve dolaysız eylemler olarak sınıflandırılmıştır. Bunlardan dolaylı eylemlerin 'izin verme' ; dolaysız eylemlerin ise 'zorunluluk getirme' ve 'yasaklama' eylemlerinden oluştuğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler : Yasa dili, eylem, düzenleyici ve belirleyici kurallar, yönlendirici ve yüklenmeli eylemler, zorunluluk, yasaklama, izin verme.

Abstract

The purpose of this study is to isolate all occurrences of regulative and constitutive acts and determine their distribution in percent. The socio-pragmatic functions of these rules have also been analyzed. For this purpose, all possible indicators of regulative and constitutive rules have been determined and categorized as direct and indirect acts. It has been found out that direct acts are composed of statements of obligation and prohibition whereas indirect acts are composed of permission.

Key Words : Legislative language, speech acts, regulative and constitutive rules, directives and commissives, obligation, prohibition, permission.

* Yrd. Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi Bölümü

I. Giriş

Yasa dili kendine özgü geleneksel iletişimsel amacı ve bu doğrultuda ortaya çıkan farklı sözcük seçimleri, teknik hukuk terimleri, ödünç sözcükleri, uzun ve karmaşık tümce yapıları ile özel bir dil kesiti oluşturmaktadır.¹ Yasa metinlerinde ortaya çıkan dil anlamında kullanılan yasa dili sadece iletişimsel amacı ile değil yaratılış ve yazılış biçimi ile de diğer dil kesitlerinden ayrılmaktadır (Bhatia 1993 : 102).

Yasa dili ile ilgili çalışmalara baktığımızda bu dil kesitinin daha çok yapı boyutunda ele alındığını görmekteyiz. Oysa, son yıllarda yasa dilini diğer dil kesitlerinden ayıran en önemli özelliklerin sözcük veya sözdizim boyutunun ötesinde bulunabileceği konusunda giderek artan bir görüş birliği bulunmaktadır (Danet 1985 : 285).

Bu çerçevede Türk yasa diline baktığımızda ise bu dil kesitinin özellikleriyle ilgili gerek yapı gerekse tümce ötesi bir yaklaşımla ele alınmış çok az sayıda çalışma olduğunu söyleyebiliriz.

Bu makalenin amacı, özel bir dil kesiti olan Türk yasa dilini sözcük ve sözdizim boyutunu aşan edimbilimsel bir yaklaşımla irdelemek ve tanımlamaktır. Bu çalışmada örnek yasa olarak Türk Ceza Kanunu kullanılacak ve incelenecektir.

II. İletişimsel Amaç : Düzenleyici ve Belirleyici Sözeylemler

İnsan ilişkilerinin temelini oluşturan dil hukukta da önemli bir rol üstlenmektedir. Aslında, basit olarak söylemek gerekirse, yasalar dil olmadan var olamazlar. Danet'a göre yasaların 2 önemli işlevi vardır : 1) insan ilişkilerini düzenlemek ; 2) bozulduğunda sosyal düzeni sağlamak (1985 : 273). Birinci madde göz önüne alındığında ise bu işlev iki yönlü olarak düşünülebilir: düzenleme ve belirleme işlevleri.

Bu çerçevede Searl' ün edimsel eylemlerin (illocutionary acts) sınıflamasını yaparken öne sürdüğü 2 ana kuraldan söz edebiliriz : 1) düzenleyici kurallar (regulative rules) ve 2) belirleyici kurallar (constitutive rules) (Searle 1971 : 616).

Düzenleyici kurallar var olan davranış biçimlerini düzenlerler. Buna örnek olarak 'nezaket kuralları' nı verebiliriz. Nezaket kuralları bireylerarası ilişkileri düzenler ; ancak, bu ilişkiler nezaket kurallarından bağımsız olarak zaten vardır. Öte yandan bazı kurallar ise sadece davranışları düzenlemekle kalmayıp aynı zamanda yeni davranış biçimleri belirleyerek bunları tanımlarlar. Bu tip kurallar belirleyici kurallar olarak tanımlanmaktadır (Searle 1971 : 616)

¹ Yasa dili ve Türk Yasa dilinin özellikleri konusunda bkz. (Özyıldırım 1999:89-114)

Düzenleyici ve belirleyici kuralları açıklarken Searle şu örnekleri vermektedir :

“ Çocukların çimen üzerinde futbol oynamaları yasaktır.”

Bu örnek tamamen davranış biçimlerinin düzenlenmesiyle ilgilidir ve düzenleyici bir kuraldır. Çocuklar bu kurala uymasa bile hala futbol oynuyor sayılırlar ; yalnızca bir kuralı bozmuş olurlar (Çimen üzerinde futbol oynamamak). Ancak, eğer çocuklar futbolda bir kural olan ‘offside’ kuralına uymazlarsa artık teknik olarak futbol oynamıyor sayılırlar, çünkü futbol belirleyici kurallarından bağımsız olarak var olamaz. Bu anlamda, ‘offside’ kuralı belirleyici bir kuraldır (Coulthard 1977 : 23)

Searle bu sınıflamasında konuşmayı kurallı bir davranış biçimi olarak ele alan bir görüş ortaya koymaktadır. Bu davranış biçiminin temel yapısı tümce ile birlikte ortaya çıkan sözeylemdir. Searle ayrıca düzenleyici kuralların doğaları gereği ya emir tümceleri ya da öyle yorumlanacak şekilde ortaya çıktığını söylemektedir (Sbisà 1995 : 499)

Bu açıdan bakıldığında Türk yasa dilinin de düzenleyici ve belirleyici kurallardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Söz konusu kurallara Türk Ceza Kanunu’ndan örnek vermek gerekirse aşağıdaki örnekleri verebiliriz :

-Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmemez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz.
(TCK.,1)

Bu tümceler davranış biçimlerinin düzenlenmesiyle ilgilidir ve düzenleyici kural olarak ele alınabilir. Oysa, bu maddenin devamı olan

-Suçlar cürüm veya kabahattir.

tümcesine baktığımızda ise bu tümcenin işlevinin sadece davranışları düzenlemek değil aynı zamanda yasa maddelerinde geçen kavramları belirlemek ve tanımlamak olduğunu görüyoruz. Bu anlamda belirleyici kuralların aynı zamanda düzenleyici kurallar olarak da işlev gördüğünü söyleyebiliriz.

Searle düzenleyici eylemleri ayrıca iki alt gruba ayırmaktadır : yönlendirici eylemler (directives) ve yüklenmeli eylemler (commissives).

II.1. Yönlendirici Eylemler

Yönlendirici eylemlerde konuşucunun olayları düzenleme veya kontrol etme edimi önemlidir. Haverkate yönlendirici eylemleri şu şekilde tanımlamaktadır : “Yönlendirici eylemler konuşucu tarafından dinleyicinin davranışlarını etkilemek ve özellikle konuşucunun çıkarını kollamak adına dolaysız veya dolaylı şekilde ortaya çıkan

eylemlerdir” (1984 : 107) Searle bu eylemlere örnek olarak ‘rica’ları vermektedir. Ricaların amacı dinleyicinin davranışlarını yönlendirmeye çalışmaktır ve bu konuşucunun isteği ile gerçekleşmektedir.

Yönlendirici eylemler yüzyüze yapılan ve özellikle de taraflardan birinin güçlü olduğu görüşme gibi durumlarda veya büyük kitlelere yönelik yazılı ve resmi söylemlerde daha çok ortaya çıkmaktadır (Fowler 1985 : 64). Böyle bir söylem türü olan yasa dilinde de yasa maddelerinin insan ilişkilerini düzenlemek ve dolayısıyla yönlendirmek üzere hazırlandığını görüyoruz. Kanun yapma yetkisi olanlar bu gücü vatandaşlar üzerinde kullanmaktadırlar.

II.2. Yönlendirici Eylemlerdeki Dolaysızlık Derecesi

Bir yönlendirici eylem gönderilen üzerinde eylemin ifade edildi biçimine bağlı olarak değişik etkiler yaratabilmektedir. Göndericinin gönderilen kişinin davranışlarını değiştirmeye çalışma derecesi ‘etkileme derecesi’ (degree of imposition) olarak adlandırılmaktadır. Gönderilen üzerindeki bu etkiyi azaltmak için gönderici nezaket stratejilerini kullanır. Eylemin yerine getirilişindeki açıklık (ya da yasaklama örneğinde olduğu gibi eylemin yerine getirilmeme durumu) ise yönlendirici eylemin ‘dolaysızlık derecesi’ (directness level) olarak adlandırılmaktadır (Trosborg 1995 : 34)

Aşağıdaki tabloda yönlendirici bir sözeylem olan ‘rica’lar dolaysızlık derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Bu tabloda yer alan bütün ricaların konusu aynıdır : konuşucunun dinleyiciden arabasını ödünç istemesi. Ancak, ricaların dolaysızlık dereceleri değişmektedir.

Tablo 1. Ricaların dolaysızlık derecelerine göre sınıflandırılması

I. Açık edimsel gücü olmayan ricalar		
1. İpuçları	(Zayıf)	– Yarım saat içinde havaalanında olmalıyım.
	(Güçlü)	– Arabam bozuldu.
		– Bu akşam arabayı kullanacak mısın?
II. Geleneksel olarak dolaylı olan ricalar		
Konuşucuya dayalı durumlar		
2. Muktedir olma		– Arabanı bana verebilir misin?
İsteklilik		– Arabanı bana verir miydin?
İzin verme		– Arabanı alabilir miyim?
3. Öneri formülü		– Arabanı bana ödünç vermeye ne dersin?
III. Geleneksel olarak dolaylı olan ricalar		
Dinleyiciye dayalı durumlar		
4. Arzu ifadesi		– Arabanı ödünç almak isterdim.
5. Gereksinim ifadesi		– Arabana ihtiyacım var.
IV. Açık edimsel gücü olan ricalar		
6. Zorunluluk ifadesi		– Bana arabayı vermelisin/vermek zorundasın.
7. Edimsel eylemler		– Senden arabayı bana vermeni rica ediyorum/istiyorum.
8. Emir tümceleri		– Arabanı bana ver.
9. Eksiltili yapılar		– Araba lütfen!

(Trosborg 1995: 35)

Tablo 1'den de anlaşılacağı gibi yönlendirici eylemler değişik dolaysızlık derecelerine sahip olabilmekte ve farklı şekillerde ifade edilerek dinleyici üzerinde farklı etkiler yaratabilmektedirler. Örneğin, edimsel eylemlerde ve emir tümcelerinde yönlendirici eylem açık bir şekilde ifade edilirken 'Yarım saat içinde havaalanında olmalıyım' tümcesinde çok dolaylı bir anlatımla ortaya çıkmakta, {-mELI} kullanımı ise dinleyici üzerinde zorunluluk etkisi yaratmaktadır.

II.3. Yüklenmeli Eylemler

Yüklenmeli eylemlerde konuşucu kendisini bir edimin yükümlülüğü altına sokmaktadır. Searle'e göre yüklenmeli eylemler konuşucuyu (değişik derecelerde) bir edimde bulunmaya yönelten edimsel eylemlerdir. Buna örnek olarak 'söz verme' eylemi verilebilir (Searle 1976 : 11)

Yönlendirici ve yüklenmeli eylemler arasındaki fark sadece etkiledikleri kişilerin değişik olmasıdır. Örneğin, yüklenmeli bir eylem olan 'söz verme' dinleyiciyi etkilemektedir ; yani, konuşucu sadece dinleyici bununla ilgileniyorsa 'söz verme' eylemini gerçekleştirebilir. Bu nedenle 'söz verme' eyleminde eylemin açık olarak ifade edilmesi istenir. Dolaylı anlatımlar geçerli sayılmaz. Buna karşın, yönlendirici eylemler ise 'rica' örneğinde olduğu gibi konuşucuya yarar sağlamaya yönelik eylemlerdir.

III. Amaç, Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada yasa diline örnek olarak Türk Ceza Kanunu seçilmiştir. Toplanan ve incelenen bütün veriler söz konusu yasadan alınmıştır. Araştırmanın amacı gereği Türk Ceza Kanunu'nun kaç eylemden oluştuğu sayılmıştır. Bu sayım söz konusu yasanın bilgisayar disketi bulunmadığından elle sayılarak yapılmış ve toplam 929 (%50) eylemden oluştuğu bulunmuştur. Verilerin toplanması ve hesaplamalarında yordama yöntemi (forward simulation) kullanılmıştır. ²

Bu makalenin amacı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenleyici eylemlerin bütün ortaya çıkış biçimlerini belirlemek ve bunların ne kadar sıklıkla kullanıldığını araştırmaktır. Ayrıca, bu yapıların yasa bağlamında nasıl bir toplumsal işleve sahip oldukları da incelenecektir.

Bu amaçla yönlendirici ve yüklenmeli eylemleri gösteren olası bütün yapılar önceden saptanmış ve bu yapıların her birinden söz konusu yasada ne kadar bulunduğu araştırılmıştır. Bu işlem için yine elle sayım yöntemi uygulanmıştır.

² Yasa metinleri homojen bir yapıya sahip olduklarından 300 sayfadan oluşan Türk Ceza Kanunu'nun sadece %50 si incelenmiş ve yüzdeler bu sayı üzerinden hesaplanmıştır. Yordama yöntemine göre metnin %50 si için bulunan oranlar %100 ü için de geçerli olmaktadır.

III.1. Düzenleyici Eylemlerin Sınıflandırılması

Bu makalede Tablo 1 de verilen sınıflamanın Trosborg (1995 : 41) tarafından İngiliz yasa dili için uyarlanmış şekli Türkçe'ye ve Türk yasa diline uyarlanarak çatı olarak kullanılmıştır (Tablo 2). Bu tablo içinde belirlenen ve yasadaki düzenleyici ve belirleyici eylemleri belirttiği düşünülen yapılar sayılmış ve oranları da aynı tablo içerisinde belirtilmiştir.

III.2. Olumsuz Yapıların Ortaya Çıkış Biçimleri

Veriler toplanırken olumsuzluk eklerine veya tümceyi olumsuz yapan bütün yapılara özellikle dikkat edilmiştir ; çünkü bu yapılar tümcelerin anlamlarını ve dolayısıyla da sözeylemleri değiştirebilmektedirler. Bazen 'zorunluluk getirme' veya 'izin verme' eylemleri olumsuzluk ekleri olarak 'yasaklama' ya dönüşebilmektedir. Örneğin, 'Müebbet ölünceye kadar devam eder.' tümcesi 'zorunluluk' gösterirken bunun olumsuz karşılığı olan 'Müebbet ölünceye kadar devam etmez.' tümcesi 'yasaklama' eylemi göstermektedir. Aynı şekilde, 'Müebbet ölünceye kadar devam edebilir' tümcesi 'izin verme' eylemi gösterirken 'Müebbet ölünceye kadar devam edemez' yapısı 'yasaklama' göstermektedir.

IV. Türk Ceza Kanunu'nda Düzenleyici Eylemler

Türk Ceza Kanunu düzenleyici eylemlerin ortaya çıkış biçimleri açısından incelendiğinde Tablo 2 de verilen sınıflama ve yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu tabloda ayrıca söz konusu yasada kullanılan eylemlerin kullanım sıklıkları da yüzdeler şeklinde belirtilmiştir :

Tablo 2. Düzenleyici eylemlerin sınıflandırılması ve yüzdelerle dağılımı

I. Belirleyici kurallar: {-Dir}	% 13.24		
II. Geleneksel olarak dolaylı olan eylemler			
Dinleyiciye yönelik			
İzin verme: {-Ebil}	% 3.34		
III. Geleneksel olarak dolaylı olan eylemler			
Konuşucuya dayalı			
Dilek/ Arzu ifade eden anlatımlar	% 0		
IV. Dolaysız eylemler			
Yasaklama: {-EmEmEk}	% 6.13	} % 9.57	} % 83.42
{-mEz}	% 3.44		
Zorunluluk getirme: {-Ir}	% 73.85		

Tablo 2 incelendiğinde Türk Ceza Kanunu'nda dolaysız eylemlerin %83.42 gibi büyük bir oranla baskın olarak kullanıldığını görüyoruz. Dolaysız eylemlerin içinde ise ilk sırayı %73.85 kullanım sıklığıyla {-Ir} geniş zaman ekinin kullanılmasıyla ortaya çıkan 'zorunluluk getirme' eylemi almaktadır. Yasa maddelerinin açıklanmasında kullanılan ve {-Dir} biçimbiriminin eklenmesiyle oluşan anlatımların kullanım sıklığı %13.24 tür. Konuşucuya dayalı ve Dilek/Arzu bildiren anlatımlara ise hiç rastlanmamıştır.

Araştırmanın bu bölümünde Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenleyici eylemlerin ortaya çıkış biçimleri, kullanım sıklıkları ve söz konusu yasa bağlamındaki işlevleri tartışılacak ve örneklendirilecektir.

IV.1.Dolaysız Eylemler

Tablo 2 de de görüldüğü gibi dolaysız eylemler (IV.Bölüm) Türk Ceza Kanunu'nda en çok kullanılan yönlendirici eylemlerdir (%83.42). Dolaysız eylemler 'zorunluluk getirme' ve 'yasaklama' eylemleri olarak ayrı ayrı alt başlıklar halinde incelenecektir. Bunlardan 'zorunluluk getirme' eyleminin kullanım sıklığı %73.85 tir. 'Yasaklama' eylemleri ise {-EmEmEk}(%6.13) ve {-mEz} (%3.44) yapılarından oluşmakta ve toplam %9.57 kullanım sıklığına sahip bulunmaktadır.

IV.1.1. Zorunluluk Getirme Eylemi

Zorunluluk getirme' eylemi geniş zaman kullanımıyla ortaya çıkmakta ve Türk Ceza Kanunu'ndaki eylemlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır (%73.85). Türkçe'de {-Ir} biçimbiriminin eylemlere eklenmesiyle ortaya çıkan geniş zaman Türk yasalarında 'emir verme' eyleminin edimsel gücünü ifade etmektedir. Zorunluluğun geniş zaman ile ifade edilmesinin nedeni geniş zaman kullanımının işlevleriyle açıklanabilir : "Geniş zaman, sürekli tekrarlanan genelleşmiş olaylar, değişmez gerçekler, bilimsel gerçeklikler için kullanılır ve sadece şimdiki zamana değil, tüm zamanlara yöneliktir. Bu durumda, yasalarda geniş zaman kullanımı yasa maddelerinin doğruluk ve gerçekliğinin, değişmezlik ve tartışılmazlığının, herkese ve tüm zamanlara yönelik olduğunun dilbilimsel bir göstergesidir"(Özyıldırım 1999 : 103)

Bu değişmezlik ve tartışılmazlık bağlamı içerisinde geniş zaman, yasaların insanlar üzerindeki yaptırım gücünü göstermektedir. Gönderen (kanun yapan kurum) gönderileni (vatandaş) X eyleminin gerçekleştirilmesi konusunda bilgilendirmektedir. Gönderilenin buna uymaktan başka seçeneği yoktur.

Geniş zaman yasalarda çoğunlukla kişisiz özne ve edilgen bir çatıyla kullanılır. Örneğin :

-Başkasının yerine kendini koyarak hapishaneye giren şahıs bir aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. (TCK.,284)

Bu araştırmada ayrıca edilgen yapıların kullanım sıklığı da sayılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda kullanılan tüm eylemlerin %67.81'i aynı zamanda edilgen bir yapıya sahiptir. Bu oran tüm geniş zaman kullanımları için %84.1'dir. Diğer bir deyişle, kullanılan tüm geniş zaman yapılarının %84.1'i aynı zamanda edilgendir. Yasa dilinde edilgen yapıların bu kadar sık kullanılmasının nedeni dikkati kişisiz olan öznenen çok yapılan eylem üzerine yoğunlaştırma çabasıdır.

Geniş zaman çok yaygın olmasa da (%15.9) etken çatılarla da ortaya çıkmaktadır. Örneğin :

-Bir yabancı dördüncü maddede yazılı cürümlerden başka, Türk kanunlarına göre aşağı haddi bir seneden eksik olmayan şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezayı müstelzim cürmü yabancı memlekette Türkiye'nin veya bir Türk'ün zararına işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde Türk kanunları mucibince ceza görür. (TCK.,6)

Bazı durumlarda zorunluluk anlatımında kullanılabilen {-mELI} biçimbirimine Türk Ceza Kanunu'nda rastlanmamıştır. Bunun nedeni ise bu yapının zorunluluktan çok yaygın olarak tavsiye anlamında kullanılması ve yasaların yaptırım gücünü ifade etmede yetersiz kalmasındandır.

Türk Ceza Kanunu'nda geniş zaman kullanımı dışında geçmiş veya gelecek zaman kullanımına rastlanmamıştır. Sadece, yasa maddelerinin kapsamı dışında yer alan bazı notlarda geçmişe yönelik bilgiler verilmekte ve belirsiz geçmiş zaman kipi eki olan {-mİş} + {-DİR} yapısı kullanılmaktadır. Örneğin :

Not : Bu maddede yer alan meşruten tahliye ile ilgili hususlar, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un "Şartla Salıverilme" başlıklı 19. maddesiyle yeniden düzenlenmiştir.(TCK., 16)

Bu örnekten de anlaşılacağı gibi {-mİş} eki her ne kadar geçmiş zaman belirtse de {-DİR} eki ile birlikte kullanıldığında bir değişmezlik ve tartışılmazlık anlamı kazanmaktadır.

IV. 1. 2. Yasaklama

Zorunluluk gösteren yapıların yanısıra, davranışları düzenleme çabası davranışların yasaklanması yoluyla da gerçekleşebilmektedir. Türk Ceza Kanunu'nda yasaklama eylemi olumsuzluk ekleri kullanılarak yapılmaktadır. Bu amaçla olumsuz gücüllük kipini gösteren {-EmEmEk} biçimbirimi ve {-mEz} olumsuz geniş zaman biçimbirimi kullanılmaktadır. Bunlardan {-EmEmEk} biçimbiriminin tüm eylemlere göre kullanım sıklığı %6.13, {-mEz} biçimbiriminin ise %3.44 tür. Toplam yasaklama eylemi oranı ise %9.57 dir. Bu kullanımlara örnek olarak aşağıdaki yasa maddesini verebiliriz :

Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilmez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz.
(TCK.,1)

Türk Ceza Kanunu'nda yasaklama eylemleri edilgen çatılarla da kullanılmaktadır. Hem olumsuz hem edilgen olan yapıların oranı {-EmEmEk} biçimbirim kullanımında %26.32, {-mEz} olumsuz geniş zaman biçimbirimlerinde ise %53.2 dir.

Türk Ceza Kanunu yasaklama eylemleri açısından incelendiğinde, söz konusu iki olumsuz yapı dışında sadece bir örnekte ne.....ne yapısının da kullanıldığını görmekteyiz :

Kanunda sarahaten yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir ne eksiltilebilir ve ne de değiştirilebilir. (TCK., 29)

IV. 2. Dolaylı Eylemler

Türk Ceza Kanunu'nda dolaylı eylemlerin tüm eylemlere oranı %3.34 tür. Bu oran %83.42 kullanım sıklığına sahip dolaysız eylemlerle karşılaştırıldığında dolaylı eylemlerin söz konusu yasada çok az bir kullanım sıklığına sahip oldukları söylenebilir. Dolaylı eylemler Türk yasa dilinde 'izin verme' eylemi olarak ortaya çıkmaktadır.

IV. 2. 1. İzin Verme

İzin verme eylemi bize insan davranışlarını düzenleyen bir güç ve otoritenin varlığını da hissettirmektedir. Yasalarda bu otorite kanun yapan ve uygulayan kurumlardır. İzin verme eyleminde zorunluluk gösteren herhangi bir ifade bulunmamakta ; ancak, bir eylemin gerçekleştirilebilmesi için izin verilmektedir. Bu nedenle izin verme eylemi dolaylı eylemler grubuna girmektedir. İzin veren taraf kanun yapan kurumlar, izin verilen taraf ise çoğunlukla bu kanunları uygulayan mahkemelerdir. Türk Ceza Kanunu'nda izin verme eylemi {-Ebil} biçimbiriminin kullanımıyla gerçekleşmektedir. Buna Ceza Kanunu'ndan aşağıdaki örnekleri verebiliriz :

-Mahkeme bu babdaki ilam hülasasının-masarifi mahkumdan alınmak şartıyla-cürmün vukubulduğu veya mahkumun ikamet eylediği vilayet ceridelerinden biriyle neşir ve ilanını emredebilir. (TCK.,252)

-Eğer memur memuriyeti hududunu tecavüz ederek veya keyfi hareketleriyle geçen maddelerde beyan olunan fiillerin vukuuna sebebiyet vermişse ceza dörtte bire indirilebileceği gibi icabına göre büsbütün de kaldırılabilir. (TCK.,272)

Türk Ceza Kanunu'nda izin verme eylemlerinin gerçekleşme oranı %3.34'tür. Bu eylemlerin %67.75'i edilgen yapılardan oluşmaktadır.

IV. 3. Belirleyici Kurallar

Yasalarda bazı kurallar edimsel eylem içermeseler de kural koyma işlevini yerine getirmektedirler. Örneğin, bazı sözcük veya terimleri açıklamak veya tanımlamak veya yasanın veya onun bir maddesinin uygulanışı ile ilgili bilgi vermek amacıyla kullanılan tümceler belirleyici kuralları oluşturmaktadır (Kurzon 1986 : 23).

Türk Ceza Kanunu'nda açık veya örtülü hiçbir edimsel eylem içermeyen ancak belirleyici kurallar koyulmasını sağlayan tümceler ad tümceleridir. Ad tümcelerinde de geniş zaman işlevine eşdeğer bir işleve sahip olan {-Dİr} yapısını görmekteyiz. {-Dİr} eki alan ad tümceleri aynen eylem tümcelerindeki geniş zaman kullanımı gibi kesinlik, değişmezlik ve tartışılmazlık özelliği kazanırlar ve yasalarla ve yasa maddeleriyle ilgili ayrıntıları ifade etmek amacıyla kullanılırlar. Örneğin :

-Ceza Kanunu'ndaki kıymetli damgalardan maksat, hususi kanunlara göre çıkarılmış olan damgalı kağıtlar ve damgaya yarayan markalar, pullar ve pula muadil tutulan sair kıymetli kağıtlardır. (TCK., 322)

-Muvakkat cezalar, gün, ay ve sene hesabıyla tatbik olunur. Bir gün 24 saat, bir ay 30 gündür. (TCK., 145)

-Ceza kanununun tatbikatında Türk bayrağından maksat devletin resmi bayrağıyla milli renkleri taşıyan herhangi bir bayraktır. (TCK., 145)

Bu araştırmada belirleyici kuralların ortaya çıkarılmasında ad tümcelerini oluşturan {-Dİr} yapısı esas alınmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda bu tür yapıların oranı %13.2'dir.

V. Bulguların Değerlendirilmesi ve Sonuç

Türk Ceza Kanunu'nun düzenleyici ve belirleyici eylemler açısından çözümlenmesi bize söz konusu kanunda dolaysız eylemlerin ağırlıklı olarak kullanıldığını göstermektedir (%83.42). Bunların içinde de 'zorunluluk getirme' eylemi olarak kullanılan geniş zaman yapısı en sık kullanılan yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (%73.85). Bu çerçevede şunu söylemek olasıdır : Türk Ceza Kanunu büyük ölçüde zorunluluk eylemleri içeren bir kanundur ; kural koyucudur ve yaptırımları vardır.

Türk Ceza Kanunu'nda ayrıca emir tümcelerine veya 'emretmek' edimsel eylemiyle yapılan 'X i yapmanı sana emrediyorum' şeklinde bir yapıya hiç rastlanmamıştır. Yasa dilinde açık edimsel eylem kullanımından kaçınılmasının nedeni bu şekilde oluşturulmuş yapıların arzulan davranış biçimini sağlamak adına gönderileni çok açık ve rahatsızlık verici bir biçimde zorlamak ve hatta tehdit etmek anlamlarına gelmesindedir. Yasalarda emir tümceleri kullanılmayışının bir diğer nedeni ise yasaları yapan kurumla hedef kitle arasındaki mesafedir. Gönderilenin kim olduğu hiçbir zaman direk olarak belirtilmez. Ayrıca, hedef kitle, yani vatandaşlar yasalara her zaman bir aracı ile (avukat gibi) yaklaşırlar. Bu da mesafenin diğer bir boyutunu oluşturmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nda dikkati kişisiz olan öznenen çok yapılan eylem üzerine çeken edilgen yapıların sıklığı da önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Edilgen olan eylemlerin tüm eylemlere göre kullanım sıklığı %67.81'dir.

Tablo 1'den de anlaşılacağı gibi gündelik konuşmalarda yönlendirici eylemlerin edimsel gücü çoğunlukla nezaket belirten yapıların kullanılmasıyla azaltılmaktadır. Örneğin : "Eğer mümkünse arabayı bana ödünç verebilir miydin ?" Oysa, yasa dilinde bu şekilde dolaysızlığı azaltıcı yapılar bulunmamaktadır. Sadece bir özellik çok sık kullanılmaktadır ; o da olaydan etkilenen kişi kadar olayı gerçekleştirenin de belirsiz olmasıdır. Her kim, kimse, kim, vb. gibi kişisiz sözcüklerin özne olarak kullanılması yönlendirici eylemlerin gönderilen veya hedef kitle üzerindeki etkisini azaltmaktadır.

Yasa dilinde mesajı alan kitlenin ilgili konularda istekli olup olmaması hiç önemli değildir. Yasalardaki otorite sorgulanamaz. Ayrıca, yasa dilinde konuşucunun Arzu/İsteklerini belirten anlatımlar bulunmamaktadır (%0). Çünkü bu anlatımlar belirli bir samimiyet derecesi gerektirmektedir. Yasaların ifade edilmesinde ise böyle bir durum sözkonusu değildir.

Türk Ceza Kanunu'nda Tablo 2'de belirtilen 'zorunluluk getirme', 'izin verme' ve 'yasaklama' eylemlerinin dışında başka hiçbir sözeyleme rastlanmamıştır. Bu eylemler yasa dilinin farklı yönlerini ortaya koysalar da yasa bağlamında ortak bir özelliğe sahiptirler : güç ve otoritenin ifadesi. Yasalarda otorite kavramı çok önemlidir. Kanun yapıp ortaya koyan kurum her zaman hedef kitle üzerinde bir güce sahiptir. Kurzon'un da belirttiği gibi (1985 : 23) bir kuruma kanun yapma veya uygulama gibi bir yetki verilirse o kurumun bu gücü kullanmaması mümkün değildir. İşte o zaman zorunluluk, izin verme ve yasaklama eylemleri gerçek değerlerini bulmaktadır, ve bu durum bize neden dolaysız yönlendirici eylemlerin bu kadar sıklıkla kullanıldığını açıklamaktadır.

Bu araştırmada sonuç olarak yasaların edimbilimsel özelliklerinin dildışı birtakım kurumlara bağlı olduğunu ve bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle, yasa dilini onu sınırlayıp belirleyen toplumsal ve edimbilimsel bir çerçevede

içerisinde yorumlayıp değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda yasa dili kendine özgü iletişimsel amacı ve bu amaç doğrultusunda ortaya çıkan özel alıcı/gönderici ilişkisi ve toplumsal-edimbilimsel boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken özel bir dil kesiti oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bhatia, Vijay. K. 1993 . **Analysing Genre : Language Use in Professional Settings** . London: Longman
- Coulthard, Malcolm. 1977 . **An Introduction to Discourse Analysis** . London : Longman.
- Danet, B. 1985. “Legal Discourse” **Handbook of Discourse Analysis 1** . Ed. Teun A. Van Dijk. London : Academic Press. 273-291.
- Fowler, Roger. 1985 . “Power” **Handbook of Discourse Analysis 4** . Ed. Teun A. Van Dijk. London : Academic Press. 61-82.
- Haverkate, Henk. 1984. “Speech Acts, Speakers and Hearers” **Pragmatics and Beyond 4** .Amsterdam: Benjamins.
- Kurzon, Dennis. 1986. “It’s hereby performed- Explorations in Legal Speech Acts” **Pragmatics and Beyond 7** . Amsterdam : Benjamins.
- Özyıldırım, Işıl. 1999. “ Türk Yasa Dili” **Edebiyat Fakültesi Dergisi**. Cilt 16. 89-114.
- Sbisà, Marina. 1995. “Speech Act Theory” **Handbook of Pragmatics Manual**. Eds. Jef Verschueren, Jan-Ola Östman, Jan Blommaert. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company.495-505
- Searle, John R. 1971. “What is a Speech Act” **Readings in the Philosophy of Language**. Eds. Jay F. Rosenberg and Charles Travis. New Jersey : Prentice-Hall Inc. 614-629.
- Searle, John R. 1976. “The Classification of Illocutionary Acts”. **Language in Society** 5. 1-24.
- Trosborg, Anna. 1995. “Statutes and Contracts : An Analysis of Legal Speech Acts in the English Language of the Law”. **Journal of Pragmatics 23**. Eds. Jacob L. May, Claudia Caffi, Hartmund Haberland, Richard W. Janney. Amsterdam : Elsevier Science B.V. 31-53.

Kanunlar

Türk Ceza Kanunu. 1998. Ankara : Seçkin Yayınevi

Kısaltmalar

Türk Ceza Kanunu : TCK